

Fréttatilkynning frá Náttúrufræðistofnun Íslands, 22. október 2014.

Íslenski refastofninn á niðurleið

Refum er farið að fækka hér á landi eftir samfelldan vöxt um áratugaskeið. Samkvæmt nýjasta mati voru um þriðjungfi færri dýr í stofninum en þegar hann var síðast metinn árið 2010.

Fækkunin tekur jafnt til þeirra svæða þar sem refurinn er veiddur og til friðlanda eins og á Hornströndum en þar varð hrun í stofninum árið 2014. Ástæður þessarar stofnbreytinga eru óþekktar en tengjast líklega veðurfari, fæðuskilyrðum, heilbrigði dýranna og jafnvel aðbörnum mengunarefnum. Veidimenn eru lykilaðilar í vöktun og rannsóknum á refastofninum en þeir senda hræ af felldum dýrum til krufninga og aldursgreiningar.

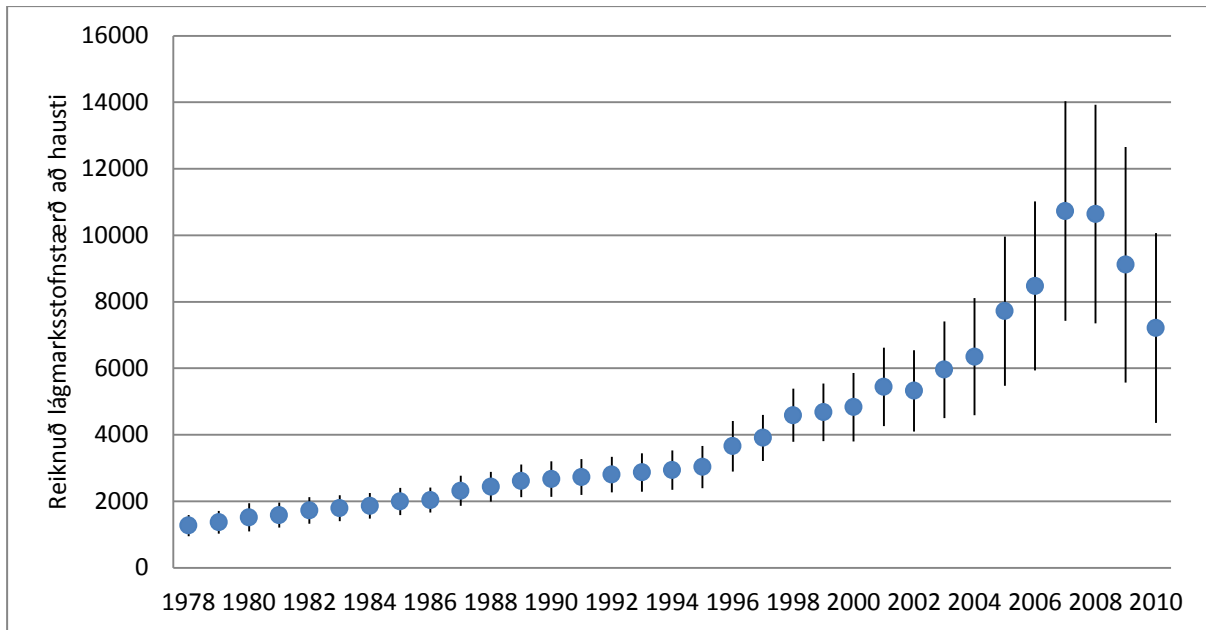
Nýjustu útreikningar á stærð íslenska refastofnsins sýna að refum hefur fækkað talsvert á undanförunum árum (1. mynd). Er þetta í fyrsta skipti síðan mælingar hófust að refum fækkar á landinu. Haustið 2007 hafði stofninn verið í samfelldum vexti í meira en 30 ár og var orðinn ríflega áttfalt stærri en í upphafi vöktunarinnar árið 1979¹. Um þær mundir var íslenski refastofninn að rétta úr sér eftir að hafa verið í sögulegu lágmarki. Stofnbreytingin var misjöfn, fjölgunin fór rólega fram fyrstu 15-20 árin. Árið 1997 fór stofninn að vaxa hraðar en á þeim tíma var áhersla aukin á vetrarveiði þó grenjavinnsla hafi ekki minnkað að sama skapi. Enn hraðari aukning varð eftir 2004 og náði hún hámarki árið 2008. Næstu tvö árin, 2009 og 2010, fækkaði refum mikið eða um 32% á landinu í heild. Vísbendingar eru um að fækkunin hafi haldið áfram næstu ár, 2011 – 2014, en ekki er hægt að fullyrða að svo hafi verið á þessu stigi.

Reikniáðferðin sem beitt er við stofnmatið byggir á bakreiknaðri lágmarksstærð hvers árgangs veiðinnar á hverju ári². Síðasta stofnmat var unnið árið 2010 og gaf árlega stofnstærð frá upphafi vöktunar til ársins 2007. Einungis er hægt að reikna út með nokkurri vissu 3-5 ár og lengra aftur í tímann þar sem enn er talsvert stór hluti yngri árganga óveiddur þegar matið fer fram. Skekkjumörkin eru hærri eftir því sem fleiri dýr eru á lífi í þeim árgöngum sem verið er að meta. Ekki verður hægt að segja til um þróun stofnsins og stöðu hans 2011 – 2014 með öruggum hætti fyrr en fleiri dýr úr hverjum þessara árganga hafa verið veidd (refir lifa í 10-11 ár).

¹ Páll Hersteinsson (2010). Íslenska Tófan. Veiðidagbók 2010. Umhverfisstofnun, Akureyri.

² J.R. Skalski, K.E. Ryding og J.J. Millsbaugh (2005). Wildlife demography, analysis of sex, age, and count data. Elsevier Academic Press, UK:

1. mynd. Áætluð lágmarksstærð íslenska refastofnsins að haustlagi hvert ár. Lóðréttu línurnar sýna 95% öryggismörk og eru þau stærri eftir því sem nær dregur í tíma vegna þess að talsverður hluti hvers árgangs er enn óveiddur. Stofnmat til ársins 2007 var unnið af Páli Hersteinssyni¹ en nýjustu útreikningarnir eru á stofnstærð frá 2008 til 2010.

Vöktun refastofnsins og rannsóknir henni tengdar eru alfarið byggðar á góðu samstarfi við veiðimenn um allt land. Þeir senda hræ af felldum refum til krufninga og aldursgreiningar af öllum svæðum og árstímum. Með hverju sendu hræi fylgir útfyllt eyðublað þar sem fram koma upplýsingar um veiðina, dagsetningu og skotstað. Þessar upplýsingar eru mikilvægar til að aldursgreining og útreikningar verði sem nákvæmest. Veiðimenn eiga miklar þakkir skilið fyrir að útvega sýni til rannsókna og vöktunar á Íslenska refastofninum.

Ástæður stofnbreytinga refsins geta verið af margvíslegum toga, meðal annars breytingar á veðurfari, fæðuskilyrðum, heilbrigði dýranna og aðbornum mengunarefnum. Burðargeta landsins er óþekkt en hún er breytileg og hugsanlega hefur henni verið náð, a.m.k. á einhverjum svæðum. Lykilþættir í fjölgun og fækkun stofna er fjöldi dýra sem fæðast og lifa það að tímgast ásamt fjölda þeirra sem deyja eða tímgast ekki (frjósemi, geldhlutfall og dánartíðni). Þetta er allt metið út frá veiðigögnum og því úrtaki veiðarinnar sem skilað er inn til rannsókna.

Þar sem refir tímgast einu sinni á ári, lifa einkvænislífi og helga sér ódul þar sem fjölskyldan heldur til yfir sumarið eru gögn um grenjavinnslu á hverju landsvæði mjög mikilvæg. Þannig má fá innsýn í þéttleika og hægt að spá betur um búsvæðaval og burðargetu landsvæða.

Samkvæmt upplýsingum frá veiðimönnum af Suðurlandi voru fleiri geldlæður á ferli á grenjatíma sumarið 2014 en þeir eiga að venjast. Einnig hafði nokkrum grenjaskyttum, bæði á Norður- og Suðurlandi gengið erfiðlega að finna greni í ábúð í vor. Á Vesturlandi bar svo við að yrðlingar voru mjög misstórir, sem gæti bent til óstöðugs eða minna fæðuframbóðs.

Hugsanlega var veturinn dýrunum erfiður enda snjóþungt víða og óhægt um vik að komast í æti. Áhugavert væri að fá upplýsingar frá veiðimönnum víðar af landinu um hver reynsla þeirra var af grenjavinnslu sl. sumar og hvort menn hafi orðið varir við eitthvað óvenjulegt undanfarið.

Hin skarpa aukning í stofnstærð refa frá árinu 1997 hefur verið nefnd í samhengi við aukna hvatningu af hálfu yfirvalda til vetrarveiða. Þessu fylgdi því að óhóflegt magn ætis var lagt út sem agn á sumum svæðum. Takmarkandi þættir stofns á borð við tófuna eru einmitt fæða að vetrarlagi en hún skiptir höfuðmáli fyrir lífslíkur og frjósemi læðna¹. Aukið veiðiálag hafði ekki neikvæð áhrif á stofnvöxtinn enda hefur ekki verið sýnt fram á það hérlendis að beint orsakasamband sé milli veiðiálags og stærðar refastofnsins.

Fylgst hefur verið með refum í friðlandi Hornstranda undanfarin 16 sumur með því að fara á þekkt greni, kanna ábúð í þeim og fylgjast með afkomu yrðlinga yfir sumarið. Þar varð nánast hrun í refastofninum síðastliðið sumar (2014) en fjöldi dýra fundust dauð í vor og aðeins fáein pör komu upp yrðlingum. Er þetta í fyrsta skipti sem eitthvað slíkt hefur gerst á rannsóknartímabilinu enda hefur ábúðahlutfall refagrenja á Hornströndum (og þar með fjöldi grendýra) verið stöðugt fram að þessu. Samkvæmt veiðiskýrslum frá Hornströndum frá 8. áratug sl. aldar, þegar stofninn var í lágmarki á landsvísu, var ástandið svipað þá og nú: Óhægt var um vik fyrir grenjaskyttur að vinna greni þar sem læður gutu seint eða ekki og dauð dýr fundust að vorlagi². Veiðar hafa ekki verið stundaðar á Hornströndum frá árinu 1995.

Af ofangreindu virðist ljóst að fækkunin í íslenska refastofninum sem hófst árið 2009 er enn í gangi, bæði þar sem veiðar eru stundaðar og eins þar sem tófan nýtur friðhelgi. Ástæður hinna hröðu vaxtabreytinga í stofninum á árunum 2004-2010 eru verðugt rannsóknarefni og er mikilvægt að kanna betur hvaða breytingar hafa orðið innan hvers landsvæðis fyrir sig á þessum tíma.

Nánari upplýsingar gefur Ester Rut Unnsteinsdóttir,

spendýravistfræðingur Náttúrufræðistofnunar

Sími: 5900500

Netfang: ester@ni.is

---

¹ Ester Rut Unnsteinsdóttir (2014). Merkilögir melrakkar. Erindi flutt á Hrafnáþingi 30.4.2014. (ágrip á vef Náttúrufræðistofnunar Íslands).

² Veiðiskýrslur Ragnars Jakobssonar, Jóns Oddssonar og Sigurjóns Hallgrímssonar frá 1962-1998.

